

ben van, vagy hogy a természetes beszédhez jusson, hanem hogy látsszon, milyen könnyedén sodorja a Hatalom. Közelebb kerül tehát a lényeghez Massimo Carboni, amikor a művészettörténeti hagyományhoz való viszonyt a közelmúlt és a mai művészet „múltidézeteinek” tanulságos összehasonlításán keresztül vizsgálva leszögezi, hogy a mai festő közvetlenül képtelen bekebelezni az úgynevezett „valóságot”. Amihez a művész eljuthat, az nem más, mint egy élősködő nyelvi burok, melynek már semmi köze ahhoz, ami egykor a megnevezésére, sőt a *meghódítására* szolgált.

SEBŐK Zoltán

KÖNYV A „LEGÉRDEKESEBB SZERB ÍRÓRÓL”

Slavko Leovac: *Momčilo Nastasijević. Književno delo*. Dečje novine, Gornji Milanovac, 1983.

Momčilo Nastasijević (1894—1938) összes műveit barátai adták ki halála után. Ennek a kilenc-kötetes kiadásnak egyik kísérő szövegében írja Milutin Debrnja, hogy Nastasijević a „legérdekesebb szerb író”. Stanislav Vinaver — Nastasijević barátja — azt mondja az összes művek előszavában, hogy Nastasijević „a szerb nyelv és ja szerb kifejezésmód szintje volt”. Aleksandar Belić, a nyelvész, sőt Ivo Andrić is elmarasztalta annak idején Nastasijevićet, mégpedig éppen nyelve, kifejezésmódja miatt.

Évtizedeknek kellett elmúlniuk, a társadalmi rendszernek kellett megváltoznia, a művészetet fergeteges viharoknak kellett megráznuk — s új író- és olvasónemzedékeknek kellett színre lépniük —, hogy az irodalmi közvélemény felismerje és elismerje Nastasijević értékeit, jelentőségét.

Nastasijevićnek életében mindössze két könyve jelent meg (egy verses- és egy novellás kötet), összes műveit, mint jeleztük, halála után, 1938-ban és 1939-ben adták ki barátai. Míg a háború előtt alig foglalkozott vele valaki, az ötvenes évek óta Miodrag Pavlović, Vasko Popa, Nikola Mišosević, Borislav Mihajlović, Muharem Pervić, Milivoj Pavlović, Novica Petković, Ljubomir Simović írt róla, s négy könyv született irodalmi művéről (Petar Milosavljević, Miloslav Šutić, Tanja Kragujević és Slavko Leovac munkái). Nastasijević kétségtelenül megkapta azt a helyet az irodalomtörténetben, mely megilleti. S nem véletlen az sem, hogy annyira megnőtt az érdeklődés iránta: versei, elbeszélései, drámái, elméleti írásai sok témát tartogatnak azoknak, akik nyelvének rejtelmeivel, gondolatainak mélységeivel akarnak foglalkozni.

A legújabb könyv, mely Nastasijevićről szól, Slavko Leovacé, kiadója pedig a Nastasijević szülőhelyén székelő Dečje novine.

Leovac öt fejezetben tárgyalja Nastasijević életművét, nyelvét, stílusát.

A szerző úgy véli, hogy Nastasijević versei közül a hermetikusak a legjobbak. Nyelvre itt a legsajátságosabb, legelvontabb. Az abszolút poézis megteremtésére törekedett. Nastasijević kevés versformát használ, költészete tehát formai szempontból nem változatos, mindvégig ugyanazt a verset írta. A szerb költészetben „senki sem írt olyan tömören, a versre összpontosítva, merőben költőien, mint Nastasijević” — mondja Leovac. Megközelítette a költészet „tisztá létét” és az „abszolút költészetet”.

Novelláinak egy része a XIX. századi szerb realista elbeszélő irodalomba tartozik. Később a fantasztikum felé fordult, a furcsa lelki történetek, a lélek különös útjai felé. Érdekelte a folklór, a legendák. Elbeszélései arról tanúskodnak, hogy megértette az emberi titkokat. Novelláiban félúton van a líra és a dráma között. Egyesül bennük a szerző szubjektív hangja és a dráma objektív képe.

Leovac szerint Nastasijević jelentős neoszimbolista elbeszélő. Szépprózai műveiben is a nyelv új kifejezési lehetőségeit találta meg.

Drámái nem érdemlik meg az ignorálást, lenézést, állítja Leovac, mert igazi drámai művek, habár nagyon keveset adtak elő belőlük. Leovac főleg a *Nedozvan* című drámát ajánlja a mai rendezők, színházi emberek figyelmébe.

Nastasijević szembeszegült az addigi költészettannal és megalkotóival, s — akaratlanul is — a saját verstanát írta — állapítja meg Leovac. Ez jó bevezetés költészetébe, közvetít költészete és az olvasók között. Nastasijević tudta, hogy a titkokat nem lehet megfejteni, csak sejteni lehet az utat a titkok forrásához. Nem magyarázni akanta a költészetet, hanem leírni, szuggérálni. Poétikáját Leovac spirituális vitalistának tartja.

Nastasijević költészetének belső szépsége hagyományos, kifejezése azonban modern, mondja Leovac. Itt minden a költészetnek van alárendelve. Nastasijević szuggesztív, elliptikus és metaforikus versbeszédet teremtett. A mélybe hatol, a megszokott rétegek alá, a lényegbe. „Nastasijević a meglátás és a lényeg költője... nagy költő, kiemelkedő elbeszélő, értékes drámáíró”: így hangzik Leovac könyvének végkövetkeztetése.

Leovac nem kutatta Nastasijević opusának részleteit, megtették ezt előtte mások (Đorđe Trifunović pl. a régi szavakat gyűjtötte össze Nastasijević költészetében). Inkább bizonyos következtetéseket vont le. Néhány kiválasztott versről, elbeszélésről, drámáról külön is véleményt mond. Többször kész megállapításokkal áll elénk anélkül, hogy a részletmunkákat szemünk előtt, azaz a könyvben elvégezte volna. Kissé zavaró az is, hogy állításait nemegyszer megismétli.

Leovac munkájában részben épített a már megjelent írásokra, a korábbi munkákra, elemzésekre, részben azonban a saját meglátásait rögzítette minden nastasijevići műfajjal kapcsolatban. Nincsenek olyan felfedezései, melyek megdöntnék az eddigi Nastasijević-kutatások eredményeit, de nem elégedett meg az övét megelőző írások ismertetésével sem. A maga

útján haladt, a maga módszerét követte. Átfogóan ismerteti Nastasijevic életművét, megállapításai szervesen illeszkednek az összképbe. Könyve teljességre törekvő elmefuttatás a „legérdekesebb szerb íróról”, aki, mint Leovac írja, nem volt lázadó, nem rombolt le semmit, hanem egészen egyedülálló költő és prózaíró volt, (és — tegyük hozzá — ragadhatatlan hatást gyakorolt a későbbi — jóval későbbi — írónemzedékekre. Művét bizonyára még sokan és sokféleképpen fogják vizsgálni és magyarázni, s akkor hatásának tiúkára is fény derülhet.

Leovac könyvével a szülőhely tiszteleg nagy szülőtnje előtt.

TOMÁN László

S Z Í N H Á Z

BEMUTATÓ

ÉDES ANNA

A regény és a színpadi átdolgozás közötti legszembetűnőbb (de — látni fogjuk — nem egyetlen) különbség, hogy Kosztolányinál Vizyné után Édes Anna Vizyt is megöli, a Harag György készítette változathól pedig ez a második gyilkosság hiányzik. Aligha hihető azonban, hogy éppen erre az eltérésre gondolnak azok, akik szerint az előadás más mint a regény, akik hiányolják Kosztolányi felismerhető jelenlétét az Újvidéki Színház produkciójából. Sokkal előbb arról lehet szó, hogy az *Édes Anna* című Kosztolányi-mű jellegzetes regényszerűségét, a próza sajátos ízet-színét keresik, s ezt nem találva formálják meg véleményüket: ez nem Kosztolányi. Ami igaz is, meg nem is.

Akik a regényt kívánják viszontlátni a színpadon, azok óhatatlanul csalódnak. Csalódníuk kell — jobban, mint amikor filmre visznek egy-egy prózai művet —, mert a sajátos műfaji követelmények folytán lehetetlen a teljes, a tökéletes átmentés a könyvből a színpadra. Éppen Kosztolányi írta három Mikszáth-novella színpadra állítása láttán: „Majdnem lehetetlen feladat.” Mert: hiába „Mikszáthé a legízesebb magyar próza”, ha a novellák mikszáthi bouquet-ját jelentő eszközök a színpadon „termé-

Újvidéki Színház. Kosztolányi Dezső: Édes Anna. Színpadra átdolgozta és rendező: Harag György, m. v. Díszlet és jelmez: Doina Levinta m. v. Zene: Lengyel Gábor. Színészek: Rövid Eleonóra, Fischer Károly, Romhányi Ibi, Soltis Lajos, N. Kiss Júlia, Pásthly Mátyás, Ladik Katalin, Venczel Valentin, Stevan Šalajić, Mak Ferenczi Ilona, Ferenczi Jenő, Sinkó István, Banka Livia f. h., Ábrahám Irén, Gyenes Zita f. h., Bicskei Elizabeta f. h., Szilágyi Nándor, Banka Gabriella f. h. Toholjević Božana f. h.